

Prywatne firmy wojskowe a zwalczanie terroryzmu w Mozambiku

Klaudia Badzyńska

15.04.2021

Artykuł w skrócie:

- Rząd Mozambiku korzysta z usług prywatnych firm wojskowych (PMCs – Private Military Companies), w celu przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się organizacji Ansar al-Sunna.
- Podjęcie współpracy z zagranicznymi kontraktorami początkowo skutkowało jedynie wzmożonymi atakami ze strony ekstremistów.
- Działalność prywatnych firm wojskowych skupia się głównie na doraźnej walce z zagrożeniem bez uwzględnienia szerszego kontekstu i przyczyn radykalizacji na danym obszarze.

Wstęp

Mozambik mierzy się z atakami ze strony dżihadystów od wielu lat. W 2017 roku islamska grupa ekstremistyczna Ansar al-Sunna rozpoczęła kampanię przemocy przeciwko celom rządowym i cywilnym w Cabo Delgado, północnej prowincji Mozambiku. 54% jej ludności to muzułmanie¹, podczas gdy większość mieszkańców Mozambiku stanowią chrześcijanie. Ugrupowanie rozpoczęło swoją działalność około 2015 roku jako organizacja religijna, a dopiero później zostało zmilitaryzowane. Jego pierwsi członkowie byli zwolennikami Abouda Rogo Mohammeda, radykalnego kenijskiego duchownego, który został zastrzelony w 2012 roku. Po tym wydarzeniu Ansar al-Sunna przeniosła się właśnie na terytorium Mozambiku. Choć rebelianci określani są również jako Al-Shabaab, nie mają oni nic wspólnego z organizacją terrorystyczną z Somalii o takiej samej nazwie.

Tło konfliktu

Prowincja Cabo Delgado jest domem dla największego odsetka muzułmanów w Mozambiku oraz terenem bogatym w wiele dochodowych zasobów naturalnych. Niezadowolenie w obrębie tej prowincji zaczęło być widoczne w 2010 roku po odkryciu złóż gazu, których wartość szacowana jest na 60 miliardów dolarów². Mozambik posiada również ogromne złoża węgla

---

¹Joseph Hanlon, *Religion is shaping Cabo Delgado civil war*, https://www.open.ac.uk/technology/mozambique/sites/www.open.ac.uk.technology.mozambique/files/files/Mozambique_484-30Apr2020_Supplement-religion-vote.pdf, dostęp 30.03.21

² Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-total-mozambique-idUSKCN24I2FZ>, dostęp 30.03.21

i tytanu oraz potencjał rolniczy i hydroelektryczny. Chęć rozwoju gospodarczego odbiła się jednak na jego obywatelach, którzy ze względu na projekty budowy gazociągów zostali przymusowo relokowani. **Początkowa niechęć Prezydenta Mozambiku Filipe Nyusi do przyjęcia pomocy międzynarodowej i bagatelizacja zagrożenia stworzyły podatny grunt dla radykalnych grup islamistycznych, a cenne zasoby naturalne stały się jednym z głównych celów terrorystów.** Oprócz bogatych zasobów mineralnych w Cabo Delgado, marginalizacja muzułmańskiej populacji, stanowiącej większość w tym regionie, również odegrała kluczową rolę w podsycaniu rebelii³.

Ansar al-Sunna stopniowo rozszerzała swoją obecność w regionie, przeprowadzając swój pierwszy atak w październiku 2017 r. na komisariat policji w Mocimboa da Praia. W 2019 roku stała się natomiast częścią tzw. Prowincji Afryki Środkowej Państwa Islamskiego (ISCAP - Islamic State Central Africa Province)⁴. Dynamiczny rozwój tej organizacji terrorystycznej wiąże się ze stosowanymi przez nią metodami działania i pozyskiwania nowych członków. Bojownicy budują relacje z lokalną ludnością, a następnie wykorzystują ten stan do wywierania na nią wpływu. Odpowiedzi rządu Mozambiku nie były adekwatne na tyle, aby sprostać skali problemu. Pojawiły się również niepokojące wiadomości o naruszeniach praw człowieka popełnionych przez siły rządowe podczas interwencji, co jedynie wzmocniło lokalną niechęć do administracji prezydenta Filipe Nyusiego⁵. **Siły zbrojne Mozambiku, nie mając odpowiedniego sprzętu oraz przeszkolenia, przystąpiły do prób stłumienia działalności terrorystów z pomocą prywatnych kontrahentów wojskowych.**

Prywatne firmy wojskowe a najemnicy

Działalność najemników jest zakazana przez *Międzynarodową Konwencję przeciwko rekrutacji, wykorzystywaniu, finansowaniu i szkoleniu najemników* przyjętą w 1989 roku przez ONZ. Chociaż charakter i zakres działań prywatnych firm wojskowych wywołuje skojarzenia z usługami najemniczymi, nie uzgodniono dotychczas wiążącej definicji, która pozwalałaby

---

³ Foreign Policy, *Mozambique's Insurgency Is a Regional Problem*, <https://foreignpolicy.com/2020/07/01/mozambique-islamist-insurgency-regional-problem-cabo-delgado/>, dostęp 13.04.21

⁴ Sky News, *Mozambique conflict: Why will one million people have been forced to flee their homes?* <https://news.sky.com/story/mozambique-conflict-why-have-500-000-people-been-forced-to-flee-their-homes-12209615>, dostęp 01.04.21

⁵ Amnesty International, *War crimes in Mozambique's forgotten cape*, <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR4135452021ENGLISH.PDF>, dostęp 13.04.21

na potwierdzenie lub obalenie tego przypuszczenia. **Zgodnie z Protokołem Dodatkowym do Konwencji Genewskiej z 1949 roku, „najemnik to osoba, która bierze udział w działaniach zbrojnych, nie będąc obywatelem ani mieszkańcem strony konfliktu oraz nie będąc członkiem sił zbrojnych żadnej ze stron konfliktu, ani państwa trzeciego, a jej motywacja związana jest z osobistymi korzyściami i wynagrodzeniem wyższym od wynagrodzenia regularnego wojska⁶.”**

Prywatne firmy wojskowe to z kolei podmioty prawne, które świadczą profesjonalną usługę, zatrudniając z reguły emerytowanych, dobrze wyszkolonych żołnierzy, uważanych za czołowych ekspertów w kwestiach związanych z wojskowością. **Firmy pośredniczą między rządem a żołnierzami zawodowymi, dzięki czemu poszczególne jednostki nie są bezpośrednio kontraktowane przez rząd.** Oferowane przez nie usługi obejmują dość obszerny zakres działalności, począwszy od działań logistycznych, przez ochronę obiektów wojskowych czy urzędników państwowych do eskortowania konwojów ze środkami humanitarnymi i szkolenia miejscowych sił bezpieczeństwa. Często zapewniają bezpieczeństwo prywatnym korporacjom zajmującym się przemysłem wydobywczym (głównie ropą i diamentami), w szczególności w Afryce.

W 2008 r. opracowano tzw. Dokument z Montreux, podpisany przez większość rządów korzystających z usług prywatnych firm wojskowych. Zakłada on, że przekazywanie przez państwo pewnych obowiązków na rzecz PMCs jest akceptowalne. Z drugiej strony dokument nakazuje krajom zatrudniającym prywatne podmioty wojskowe sprawowania nad nimi nadzoru i monitorowania ich działalności. Jednocześnie wyraźnie oddzielono odpowiedzialność państwa od odpowiedzialności PMCs z tytułu naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego oraz praw człowieka⁷. Pomimo zapisu w Dokumencie z Montreux, który zakazuje wykorzystywania prywatnych firm do bezpośredniego udziału w konflikcie

---

⁶ Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.
<https://www.legal-tools.org/doc/6a78d9/pdf/>, dostęp 03.04.21

⁷ A. Foong, The Privatization of War: From Privateers and Mercenaries to Private Military and Security Companies, “Asia Pacific Yearbook of International Humanitarian Law” 2008–2011, s. 231–232

zbrojnym⁸, nie udało się wypracować kompleksowych regulacji, które byłyby w stanie określić w pełni status międzynarodowy PMCs⁹.

W 1993 roku prywatna firma wojskowa *Executive Outcome* (EO) została wynajęta przez rząd Angoli do odbicia z rąk partyzantki UNITA¹⁰ terenów wydobywania ropy naftowej. Operacja odniosła sukces, który zaowocował długoletnim kontraktem rządu Angoli, obejmującym szkolenie armii oraz bezpośrednie operacje militarne, jednakże *Executive Outcome* nigdy nie zdołała uwolnić się od swojej najemniczej tożsamości. Jej działania, jakkolwiek krótkoterminowo skuteczne i profesjonalne, nigdy nie stały się antidotum na złożone problemy państw ogarniętych konfliktem. Potwierdza to chociażby fakt, że wkrótce po wycofaniu się oddziałów EO z Sierra Leone, kraj ponownie pogrążył się w wojnie domowej. **Co więcej, usługi firm militarnych świadczone są na ogół podczas kryzysów instytucji państwa i prawa, a stan ten niewątpliwie przyczynia się do pozyskiwania przez te podmioty korzyści niewspółmiernych do stopnia zaangażowania i poniesionych kosztów.**

Grupa Wagnera

We wrześniu 2019 r. siły Grupy Wagnera zostały rozmieszczone w Mozambiku, aby przeciwdziałać rebeliantom z Ansar al-Sunna. Firma ta została założona przez Jewgienija Prigożina, wieloletniego sojusznika prezydenta Rosji, Władimira Putina. **Grupa Wagnera może być postrzegana jako narzędzie polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Zasięg działania Grupy rozciąga się m.in. na Sudan, Libię, Republikę Środkowoafrykańską oraz Syrię.** Korporacje Prigożina były już wcześniej sankcjonowane przez Departament Skarbu USA za swoje działania w Syrii, a finansowana przez niego *Internet Research Agency* była odpowiedzialna za próby ingerowania w wybory w USA w 2016 roku¹¹. Rozmieszczenie rosyjskich kontrahentów w 2019 r. nastąpiło po wizycie Prezydenta Mozambiku Filipe

---

⁸ International Committee of the Red Cross, *The Montreux Document*,

https://www.icrc.org/en/download/file/135841/montreux_document_en.pdf, dostęp 03.04.21

⁹ Kacper Mirosław Milkowski, 2017, Status prawny prywatnych firm wojskowych a zaangażowanie we współczesne konflikty zbrojne - komercjalizacja wojny?

http://www.pedkat.pl/images/ksiazki/Wsp%C3%B3%C5%82czesne_zagro%C5%BCenia_-_naturalne_i_cywilizacyjne.pdf#page=562, dostęp online 13.04.21

¹⁰ Narodowy Związek na rzecz Całkowitego Wyzwolenia Angoli

¹¹ CNN, *Russian mercenaries fight shadowy battle in gas-rich Mozambique*,

<https://edition.cnn.com/2019/11/29/africa/russian-mercenaries-mozambique-intl/index.html>, dostęp 02.04.21

Nyusiego w Moskwie, podczas której podpisano także umowy umożliwiające rosyjskim firmom wydobycie skroplonego gazu ziemnego¹².

Pod koniec 2019 roku Ansar al-Sunna, w dwóch oddzielnych atakach, zabiło siedmiu pracowników rosyjskiej Grupy i 20 żołnierzy miejscowej armii¹³. **Nieskuteczność sił Wagnera przy zwalczaniu rebelii dżihadystów doprowadziła do decyzji rządu Mozambiku o wycofaniu Grupy z regionu. Ich porażka wynikała głównie z braku znajomości lokalnej kultury oraz niechęci do współpracy z armią Mozambiku.**

Dyck Advisory Group (DAG)

W celu zastąpienia Grupy Wagnera, Mozambik zatrudnił firmę *Dyck Advisory Group*, której głównym celem było przeprowadzenie nalotów na pozycje Ansar al-Sunna w Cabo Delgado. Pomimo pewnych niepowodzeń wsparcie lotnicze zapewniane przez DAG skutecznie uniemożliwiło rebeliantom zajęcie strategicznych pozycji wzdłuż wybrzeża kraju. W lipcu 2020 roku rząd Mozambiku przedłużył kontrakt z DAG na kolejne 8 miesięcy, podczas których firma zapewniała nie tylko wsparcie operacyjne w terenie, ale także wsparcie szkoleniowe dla sił Mozambiku¹⁴.

DAG posiadała już doświadczenie w operowaniu w regionie, jednakże podobnie jak w przypadku rosyjskiej Grupy, początek jej działalności w Mozambiku nie należał do najłatwiejszych. W ciągu pierwszych kilku tygodni, na skutek ostrzału, utraciła ona śmigłowiec oraz samolot zwiadowczy. DAG współpracowała jednak z siłami rządowymi, a wsparcie udzielone przez firmę było pomocne w zapobieganiu dalszego przemieszczania się Ansar al-Sunna do kluczowych miast.

***Dyck Advisory Group* spotkała się z krytyką m.in. ze strony *Amnesty International*. W swoim raporcie organizacja ta oskarżyła zarówno rząd Mozambiku, jak i rebeliantów**

---

¹² Geopolitical Monitor, <https://www.geopoliticalmonitor.com/russian-mercenaries-a-string-of-failures-in-africa/>, dostęp 02.04.21

¹³ The Moscow Times, <https://www.themoscowtimes.com/2019/10/31/7-kremlin-linked-mercenaries-killed-in-mozambique-in-october-sources-a67996>, dostęp 04.04.21

¹⁴ Global Risk Insights, *Mozambique and the Fight Against Insurgency*, <https://globalriskinsights.com/2021/02/too-many-mercenaries-in-mozambique/>, dostęp 04.04.21

o zbrodnie wojenne na ludności cywilnej, w tym zabójstwa, tortury i uprowadzenia¹⁵. Mozambik zaprzeczył oskarżeniom, jakoby jego żołnierze popełnili owe okrucieństwa, twierdząc, że zbrodnie zostały popełnione przez islamskich powstańców podszywających się pod żołnierzy. Organizacja pozarządowa oskarża też pracowników DAG o ostrzelanie ludności cywilnej podczas ścigania podejrzanych bojowników. Podejrzewa się, że kontrakt z prywatną firmą wojskową z RPA został zawieszony, ale rząd Mozambiku oficjalnie nie potwierdził tego doniesienia¹⁶.

Paramount Group

Mozambik podjął również współpracę z *Paramount Group*, globalną firmą z branży lotniczej i technologicznej z siedzibą w RPA. Nie dostarcza ona personelu, a jedynie zapewnia sprzęt oraz odpowiednie szkolenia. **Chociaż dodatkowe wsparcie zapewniane przez *Paramount Group* jest konieczne w walce z terroryzmem, rodzi ono szersze pytania dotyczące procesów zaopatrzenia i organizacji sił obronnych Mozambiku.** Firma została przydzielona do współpracy z Ministerstwem Obrony Mozambiku, podczas gdy *Dyck Advisory Group* współpracowało z policją krajową¹⁷. **Dwa filary bezpieczeństwa w Mozambiku korzystają więc obecnie z konkurencyjnych firm, aby pozyskać te same zasoby w postaci szkoleń i sprzętu na potrzeby tego samego konfliktu**¹⁸.

Bilans zysków i strat

Decyzja rządu Mozambiku o walce z ekstremizmem za pomocą prywatnych firm wojskowych przyniosła jedynie skutek odwrotny do zamierzonego i chociaż odnotowano minimalny sukces w powstrzymaniu rozprzestrzeniania się powstania w niektórych kluczowych miastach, operacje wojskowe nie wpłynęły na pierwotne przyczyny, które zadecydowały o pojawieniu się Ansar al-Sunna. Wręcz przeciwnie, rozmieszczenie jednostek wojskowych skutkowało mobilizacją grup terrorystycznych do zmiany taktyki walki,

---

¹⁵ Amnesty International, *Mozambique: Civilians killed as war crimes committed by armed group, government forces, and private military contractors – new report*,

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/03/mozambique-civilians-killed-as-war-crimes-committed-by-armed-group-government-forces-and-private-military-contractors-new-report/>, dostęp 04.04.21

¹⁶ BBC, *Mozambique town Palma 'retaken' from militant Islamists*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-56637573>, dostęp 04.04.21

¹⁷ Global Risk Insights, *Mozambique and the Fight Against Insurgency*,

<https://globalriskinsights.com/2021/02/too-many-mercenaries-in-mozambique/>, dostęp 04.04.21

¹⁸ Ibidem

co przełożyło się na przeprowadzanie bardziej brutalnych ataków. Brak przejrzystości charakteryzujący prywatne firmy wojskowe również stanowił pewną trudność w skutecznym udostępnianiu informacji instytucjom krajowym i regionalnym. Ponadto siły bezpieczeństwa Mozambiku okazały się słabo wyposażone i nieprzeszkolone do walki z ekstremistami.

Ataki Ansar al-Sunni w Cabo Delgado w pierwszych dziewięciu miesiącach 2020 roku podwoiły się w stosunku do tych z 2019 roku¹⁹. **Chociaż Ansar al-Sunna początkowo była traktowana jako nowa grupa złożona ze zmarginalizowanych młodych ludzi, nie można ignorować potencjalnego zagrożenia, jakie stanowi dla rozprzestrzeniania się ekstremizmu w południowo-wschodniej Afryce, zwłaszcza biorąc pod uwagę jej szybką ewolucję i silne powiązania z zewnętrznymi sieciami terrorystycznymi.**

Jak udowodniły przedłużające się operacje antyterrorystyczne w Sahelu i Rogu Afryki, podejście czysto zmilitaryzowane jest krótkotrwałe, jeśli nie łączy się ze strategią, która zajmuje się także politycznymi, religijnymi i etnicznymi przyczynami przemocy. W przypadku Mozambiku rząd powinien zatem wdrożyć programy rozwojowe i edukacyjne w Cabo Delgado, aby rozwiązać społeczno-ekonomiczne czynniki napędzające ekstremizm. Istnieje również pilna potrzeba stawienia czoła kryzysowi humanitarnemu, wskutek którego aż 530 tys. osób zostało wewnątrznie przesiedlonych²⁰.

Podsumowanie

W krajach, w których działają prywatne firmy wojskowe, bezpieczeństwo w coraz większym stopniu staje się dobrem prywatnym, a nie publicznym. **W sytuacjach konfliktu zbrojnego powrót do porządku publicznego można osiągnąć tylko wtedy, gdy przywrócona zostanie prawomocność państwa, a jego zdolność do utrzymania porządku i ochrony ludności zostanie dobrze ugruntowana.** Wydaje się to mało prawdopodobne, gdy zapewnienie bezpieczeństwa pozostaje w rękach podmiotów prywatnych. Głównymi argumentami przemawiającymi za wykorzystaniem sprywatyzowanych firm militarnych są m.in. mniejsze

---

¹⁹ Vigil InSight, <http://insecurityinsight.org/wp-content/uploads/2021/03/Mozambique-Vigil-InSight-Situation-Report.pdf>, dostęp 01.03.21

²⁰ UNHCR, Legal aid project on the right to documentation for internally displaced persons in Mozambique, <https://www.unhcr.org/afr/news/press/2021/2/602ba5af4/legal-aid-project-on-the-right-to-documentation-for-internally-displaced.html>, dostęp 04.04.21

koszty działań niż w przypadku regularnej armii, większa dyspozycyjność, samowystarczalność czy też mobilność²¹.

Wykorzystywanie prywatnych firm wojskowych w operacjach pokojowych i interwencjach zbrojnych osłabia pozycję państwa narodowego jako podmiotu uprawnionego do zapewnienia bezpieczeństwa i będącego jego gwarantem. **Pomiędzy każdym zleceniodawcą korzystającym z usług prywatnych firm zbrojeniowych i nimi samymi istnieje istotna rozbieżność interesów. Na poziomie operacyjnym zgodnie dążą one do realizacji określonego celu, jednak ich długofalowe strategie i zasady działania, są zasadniczo sprzeczne.** Prywatne przedsiębiorstwa wojskowe koncentrują się na maksymalizacji zysków i rozszerzeniu zasięgu swojego działania. Natomiast rządy oraz organizacje międzynarodowe skupiają się z reguły na działaniach mających na celu długofalowy pokój i stabilizację państw.

Wnioski

Skorzystanie z usług oferowanych przez PMCs przede wszystkim zapobiegło pogorszeniu się, już wystarczająco poważnej, sytuacji w Mozambiku, ale jedynie doraźnie. **Niepowodzenie prywatnych firm wojskowych takich jak: Grupa Wagnera, DAG i Paramount Group oraz rządu Mozambiku w walce z kryzysem bezpieczeństwa stawia w nowym świetle trend, który pojawił się wśród rządów w Afryce Subsaharyjskiej od lat 90²². Państwa często pozbawione kluczowego potencjału militarnego, w coraz większym stopniu polegały na wykorzystywaniu prywatnych firm wojskowych do zwalczania rebelii, wojen domowych i, co najważniejsze, ochrony swoich zasobów naturalnych.** Angola, Sierra Leone, Kongo, Republika Środkowoafrykańska, Nigeria i Uganda to przykłady krajów, które korzystały z usług oferowanych przez PMCs do utrzymania pokoju. W przeszłości prywatne firmy wojskowe, takie jak *STTEP* i *Sandline*, zapewniały wsparcie militarne wielu rządów, często odnosząc znaczące sukcesy²³.

---

²¹ R. Uessler, Warszawa 2008, *Wojna jako usługa*, op. cit., s.17-19.

²² Institute for Security Studies, <https://issafrica.org/chapter-3-private-military-and-security-companies-and-the-nexus-between-natural-resources-and-civil-wars-in-africa-mpako-h-foaleng>, dostęp 13.04.21

²³ JASON Institute, <https://jasoninstitute.com/2020/07/19/a-very-private-war-the-failure-of-mozambiques-approach-to-defeating-an-islamist-insurgency/> dostęp 13.04.21

Korzystanie z usług prywatnych firm wojskowych wiąże się jednak z poważnymi zagrożeniami. Przykład firmy *Executive Outcomes* działającej w Angoli i Sierra Leone jasno pokazał, że wygrywanie konfliktów zbrojnych i tworzenie wyszkolonych armii niekoniecznie oznacza budowanie stabilnego, długotrwałego pokoju.

Bibliografia:

ACAPS, <https://www.acaps.org/country/mozambique/crisis/violent-insurgency-in-cabo-delgado>, dostęp 03.04.21

BBC, *Mozambique: Why IS is so hard to defeat in Mozambique*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-56597861>, dostęp 05.04.21

Center for Strategic and International Studies, *Mozambique: The Problem with Foreign Terrorist Organization (FTO) Designations*, <https://www.csis.org/analysis/mozambique-problem-foreign-terrorist-organization-fto-designations>, dostęp 30.03.21

Chr. Michelsen Institute, *War in resource-rich northern Mozambique – Six scenarios*, <https://www.cmi.no/publications/file/7231-war-in-resource-rich-northern-mozambique-six-scenarios.pdf>, dostęp 30.03.21

Council on Foreign Relations, *The Military-First Approach in Northern Mozambique is Bound to Fail*, www.cfr.org/blog/military-first-approach-northern-mozambique-bound-fail, dostęp 30.03.21

Eminetra, *Mozambique looks to the private sector in a war with Islamists*, <https://eminetra.com/mozambique-looks-to-the-private-sector-in-a-war-with-islamists/429956/>, dostęp 03.04.21

Energy Voice, *Mozambique, mercenaries accused of war crimes*, <https://www.energyvoice.com/oilandgas/africa/303697/mozambique-war-crimes-private/>, dostęp 01.04.21

Global Policy, *PMSCs: Risks and Misconduct*, <https://archive.globalpolicy.org/pmscs/contractor-misconduct-and-abuse.html>, dostęp 30.03.21

Global Risk Insights, <https://globalriskinsights.com/2021/02/too-many-mercenaries-in-mozambique/>, dostęp 30.03.21

Jackson Institute, *A Very Private War: The Failure of Mozambique's Approach to Defeating an Islamist Insurgency*, <https://jasoninstitute.com/2020/07/19/a-very-private-war-the-failure-of-mozambiques-approach-to-defeating-an-islamist-insurgency/>, dostęp 01.04.21

Małgorzata Zachara, 2009, *Starcie praktyki i prawa. Prywatne Firmy Wojskowe (PMC) we współczesnym systemie bezpieczeństwa*,
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/244479/zachara_starcie_praktyki_i_prawa_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y, dostęp 13.04.21

Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies, 2016, *Private military and security companies policy in africa: regional policy stasis as agency in international politics*,
<https://www.ajol.info/index.php/smsajms/article/download/151279/140856>, dostęp 01.04.21

Zoe Salzman, *Private military contractors and the taint of a mercenary reputation*,
<https://nyujilp.org/wp-content/uploads/2013/02/40.3-Salzman.pdf>, dostęp 01.04.21

O AUTORCE

Klaudia Badzyńska. Studentka stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania badawcze to bezpieczeństwo międzynarodowe, konflikty zbrojne obejmujące obszar Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów na tle etnicznym.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.